

Norsk Oversetterforening

Kulturutredningen 2014 ved Erik Henningsen

Innspill fra Norsk Oversetterforening

Beskriv de viktigste endringene kulturpolitikken etter 2005 har skapt innenfor litteraturfeltet, slik NOs medlemmer opplever det.

I hvilken grad og på hvilke måter har kulturpolitikken etter 2005 endret arbeidsbetingelsene for NOs medlemmer?

På hvilken måte har eventuelle endringer i arbeidsbetingelser påvirket deres mulighet til å oppfylle målene om at alle skal ha tilgang til kulturopplevelser og om økt kvalitet?

Når en ser på perioden fra 2005 til i dag, er det lett å konstatere at konsentrasjonen om bestselgerne og fokuset på boktitler i store volumer har vært økende. En kan imidlertid ikke si at denne utviklingen utelukkende skyldes kulturpolitiske grep. At kulturpolitikken har bidratt til utviklingen, er det imidlertid ingen tvil om. Liberaliseringen av bokbransjeavtalene har foregått over lang tid, men denne utviklingen ble ytterligere forsterket i og med innføringen av en ny forskrift til konkurranseloven i 2005 (altså før den rødgrønne koalisjonen kom til makten). Forskriften forkortet bøkernes fastprisperiode, innførte mulighetene for maksimalt 12,5 % rabatt til sluttbruker i fastprisperioden og innførte fri pris på skolebøker. Tøffere rammebetingelser for bokbransjen fører til krav om større inntjening og dermed økt fokus på bestselgere. Den rødgrønne regjeringen har i sine kulturløft ikke innført rammebetingelser som har medført ytterligere liberalisering av bokbransjen. De har imidlertid videreført sine forgjengeres politikk på dette området.

Konsekvensen av en markedskonsentrasjon, er at bestselgerne legger beslag på stadig større andeler av salget og utkonkurrerer den noe smalere litteraturen. Flere bestselgere som selger mer kan gi færre oversettelser, og ikke minst færre interessante oversettelser. Oversettelse av kiosklitteratur betales mye dårligere enn annen oversettelse, og en utvikling i retning av flere oversettelser av lett litteratur vil direkte påvirke oversetternes inntekt.

Innkjøpsordningen for oversatt litteratur er sterkt utvidet, og Mosaikkordningen som stimulerer til oversettelse av andre språk enn de tradisjonelle, har kommet til. Mosaikkordningen krever at det må

foreligge kontrakt både med originalforlaget og oversetteren før boken blir vurdert. Det gjør at risikoen fremdeles ligger hos forlaget, og dette begrenser effekten av ordningen.

Fokus på kortsiktig inntjening skaper ikke gode vilkår for litteraturen på sikt. En kan naturligvis si at innføring av fripris på bøker vil flytte en god del av bestselgersalget inn i supermarkedene og på den måten gjøre litteraturen lettere tilgjengelig for folk som vanligvis ikke går i bokhandelen. En slik utvikling vil imidlertid også føre til at bokhandelen, som presenterer et bredt utvalg av litteratur og samtidig kan gi sine kunder kyndig veiledning, vil bli utkonkurrert. Og selv om man vil se endringer i bokhandelstrukturen i framtida, så er bokhandelen ennå viktig for å opprettholde bredden i markedet. Mister store deler av skjønnlitteraturen sin plass i bokhandelen og henvises til små nisjehandler eller nettsteder, risikerer man at viktige deler av den mangfoldige, varierte litteraturen forsvinner ut av syne for store lesergrupper. Bokmarkedet og forlagene vil ikke forsvinne, men underholdningsfokuset vil øke, bredden vil bli marginalisert og de aspektene som skjønnlitteraturen som kunstform bringer inn i samfunnet, vil bli mindre og mindre synlige, og tilsynelatende mindre og mindre viktige i samfunnet som helhet.

Litteraturformidling

Når det gjelder muligheten for formidling av skjønnlitteratur, særlig gjennom litteraturfestivaler, så er dette viktig både med hensyn på å bygge og gjøre forfatterskap kjent, og med tanke på formidling av oversettelser til norsk.

På en litteraturfestival som den på Lillehammer, er det naturlig at oversetterne bidrar til programmet. Alle litteraturfestivalene er viktige arrangementer som gjør at litteraturen når ut til sitt publikum. Vårt inntrykk er at Kulturløftet har bidratt til å styrke de største festivalene. Oppblomstringen av mindre festivaler kan i mange sammenhenger være en effekt av dette.

Vi oppfatter at kulturløftet har hatt liten innvirkning på litteraturfeltet så langt. Bestselgerfokus og bokstabler er i ferd med å bli normen. Festivalene er viktige som formidling og kontakt med lesere. Men festivalene har liten innvirkning på oversetternes økonomi.

Bibliotekene ville være den mest naturlige samarbeidspartneren for oversettere når det gjelder litteraturformidling. Det er imidlertid få biblioteker som har midler de kan avsette til et slikt samarbeid. Å styrke bibliotekenes økonomi med midler til mer formidling ville være viktig og bidra til å etablere bibliotekene som litteraturhus og møteplasser for forfattere, oversettere, lesere og internasjonal litteratur i fremtiden.

Oversetternes økonomi

Privatkopieringsvederlaget er nytt i perioden og kompenserer noe for lovlig privatkopiering. Ordningen har til hensikt å gi kompensasjon direkte til rettighetshaveren, basert på statistikk. Det finnes ikke statistikk som gjenspeiler privatkopieringen direkte, så utbetalingen blir gitt på grunnlag av en antagelse om at det som blir mest kopiert er det samme som blir mest solgt. Det er noen få

oversettere som får utbetalt vesentlige summer fra denne ordningen, mens mange får et lite beløp. Ordningen er krevende å administrere, og det hadde vært ønskelig med større fleksibilitet i bruken av pengene, sånn at de heller kunne brukes til stipender.

Stipendpotten fra staten er utvidet i denne perioden, men ikke noe av denne utvidelsen har tilfalt oversetterne. Antall stipender totalt er fra 2005 til i dag økt med 73, mens de skjønnlitterære oversetterne hele tiden har stått stille på 6. Beløpet for diversestipend har i samme periode økt med totalt ca kr 3 000 000, mens denne potten for de skjønnlitterære oversetterne bare har økt med kr 12 870.

Siste nytt i litteratursektoren er moms på e-bøker. Dette rammer oversetternes inntekt direkte. Oversetterne lever av et engangshonorar for selve oversettelsen (altså ikke royalty), og gjenbrukshonorarer for ekstra utnyttelse. Moms på e-bøker gjør at det blir mindre å forhandle om fordelingen av, og forhandlingssituasjonen med forleggerne forvanskes.

Oversettere har som andre kulturarbeidere dårlige trygdevilkår fordi de så lett bli definert som næringsdrivende. Oversettere er lønnsinntakere, men med mange arbeidsgivere. Derfor får de dårligere trygdeytelser, selv om alle avgifter betales inn til staten av arbeidsgiver. Hvis de i tillegg får noen ytelser utbetalt som næringsdrivende, og det kan skje uten at oversetteren selv har ønsket det, blir de definert som næringsdrivende helt og fullt, og trygdeytelsene reduseres ytterligere.

Oversettere får også ofte dårlig pensjon. Delvis som følge av at deler av inntekten defineres som næringsinntekt, men like viktig er det at stipender ikke gir pensjonspoeng.

Annet

NO samarbeider med mange aktører i kultursektoren:

UD har til tider vært en god samarbeidspartner i perioden, og det at de har et eget kulturbudsjett oppleves som positivt. NO har et stort internasjonalt nettverk og et ønske om å stimulere til bygging av rettighetsorganisasjoner, og i dette arbeidet kan UD spille en viktig rolle som støtte.

NO har også et godt samarbeid med NORLA og med Norsk Språkråd, og sammen klarer vi å få til seminarer og foredrag om felles emner.

Kulturrådet oppleves som lett å nå og lett å snakke med, og er dermed en reell støttespiller i mange av NOs aktiviteter.

Ut fra et oversetterståsted:

1. Det bør utvikles nye og langsiktige stipendordninger. Stipendmidlene på det litterære feltet har snarere blitt færre enn flere etter at kulturloftet ble innført, samtidig med at markedet konsentrerer seg om en mindre bredde enn tidligere. At det er vanskelig å bedre kunstnernes økonomi, til tross for

at det brukes mer offentlige midler på kunst og kultur er vel kjent. Men at tilgangen på stipendmidler faktisk blir mindre, antar vi er utilsiktet.

2. Fastpris og litteraturabonnementer må videreføres i en boklov for å sikre at markedet ikke øker sitt bestselgerfokus og hindre at den litterære bredden snevres inn.

3. Biblioteksøkonomien må styrkes slik at bibliotekene kan bli aktive litteraturformidlere, og slik befeste sin naturlige posisjon som landets viktigste litterære arenaer, åpne for alle.

4. Det må legges til rette for at også kunstnerne kan få en rettferdig trygde- og skatteordning, og få pensjonspoeng etter reell inntekt og mulighet for AFP.

Med vennlig hilsen

Ellen Larsen
generalsekretær